

K. Mahanarayana

PAÑCHIKÁPRADÍPA.

ප චි කා ප්‍ර දී ප ය .

නමෝ කසස භගවතෝ අරහතෝ සමමාසමබ්බසස.

සමොධිනිමමප්‍රපයොධිසමුඛභවසස
යසසුජ්ජනනවචනජ්ජනිසනුතනිති
සබ්බකාචමෙනති පරවාදිමුඛාරවිඤ්ඤ
වඤ්ඤ සද්ද නමතුලං මුනිගුප්පඤ්ඤං
ආදිචචවංසකමලාකරභාකරෙන
ගුප්තඤ්ඤාලිමණි රජිතසාසනෙන
ලබ්ධිසසරෙන මයමිත්‍රපපෙමබ්බස
සංවබ්බිතා පිතුපද්ධිගතෙන යෙන
සසන්නරෙ ච විවිධෙ සමයන්නරෙ ච
භාසන්නරෙ ච සකලෙ පිටකන්නයෙ ච
ආචර්ණාවමුපගමම භජම පිති.
දීඝං ස ජීවතු පරකකම්මාසුරුජි.

මොගගලායනාවරිය ඵෙරෙන විරබ්බිතා
කතා යා පචිකා සුඛා ගුලාභාචා සමුත්තියා
ව්‍යඛන්දනමකොසලා නාබිතා විරමන්නරෙ
සා විකාය'පි දුබ්බොධා සන්නරනසාකුලා
තසමා සිහලභාසාය නිමුත්තදිති භාසිතා.
ලකධණං දසසසිකාන දීපො තසසා විධියති.

යමකිසි ප්‍රකරණයක් විකීර්ණවූ ආවායගීයාවිසින් සංඤ්ඤා
නිමිතත කතීතා පරිමාණ ප්‍රයෝජනය යන මේ පව්පද්ධිය
සඤ්ඤිතවෙයි.

එහි සංඥා වක්‍යාශ්‍රොතාලෝකයාගේ ව්‍යවහාරසෞකයී
සඳහා වක්‍යව්‍යසි.

කීයේ මැ නෝ :—

“යථා ගඛවශානපුලල මලිනො යානති ශාඛිනම්
තථොද්ගාතවශාච්ඡාස්ත්‍ර මුපගච්ඡනති සාධව්‍ය:” යි.

නිමිත්තද මනිෂිජනසමභාවනාව ග්‍රහෝත්පත්තිනිමිත්ත
පරිඥානමූලක වැ වන්නෙන් නද්‍යතපාද සඳහා වක්‍යව්‍යසි.

කීයේ මැ නෝ :—

“ක්‍ෂත්‍රසා සුනොන්තීතෘපලෝකහනාර්-
ඥනාද්‍යථා සංතප්‍රභවසා දොඬු:
සමභාවනා බුඛිමනානතථෙථව
ග්‍රහෝ නිමිත්තාවගමානනවිනො” යි.

ග්‍රහෝත්පත්තීද පුද්ගලප්‍රමාණලෝකයෙහි ග්‍රහවිෂයගෞර
වයැ පුද්ගලවාරක වැ වන්නෙන් නද්‍යතපාද සඳහා වක්‍යව්‍යසි.

කීයේ මැ නෝ :—

“ශාස්ත්‍රප්‍රමාණමපුරුෂප්‍රමාණ-
තො‘පි ප්‍රමාණමප්‍රණයනති යෙ තත්
ආචාරමානුශාච පුනස්සන්ධං
ධම්මසා වාපඤ්චරිතූ: ප්‍රමාණම්” යි.

පරිමාණද ප්‍රතිපත්තාශ්‍රොතසාහනයැ වනගෙයින් වක්‍යව්‍යසි.

කීයේ මැ නෝ :—

“පරිමාණවචනං ශිෂ්‍යසා යථාශකති ප්‍රතිපත්තාසීම්” යි.

ප්‍රයෝජනද තත්ප්‍රයෝජනාපෙක්‍ෂ වැ පවත්නා ජනයන්
ගේ ප්‍රවෘත්ති සඳහා වක්‍යව්‍යසි.

කීයේ මැ නෝ :—

“සච්චසෙසව හි ශාස්ත්‍රසා
කම්මණේ වා‘පි කසාවත්
යාවතප්‍රයෝජනං නොකත-
නතාවතතෙකතන ගෘහ්‍යතො” යි.

මේ යථාකුලප්‍රකාරයෙන් සප්‍රයෝජනවූ සංඥාපිපෙකයැ
දක්වන්නට විරුද්ධතාවකඛනකාරයෝද කීහ :—

“සංඥං නිමිත්තං ක භීතාරමපරිමාණමප්‍රයෝජනම්
ප්‍රාගුකථා සච්චතායා ආණමපිමබ්‍රායාවිවක්‍ෂණ:” යි.

එහි සාමාන්‍යසංඥායැ විශේෂසංඥායැයි සංඥා විවිධ වේ—
මෞදගලායනව්‍යාකරණයැ යනු සාමාන්‍යසංඥායැ මුගලන්
පච්ඡායැ යනු විශේෂසංඥායැ—එ “සංවණ්ණනං” යන්නෙන්
දක්වනලදී—අනන්තීතිමිත්තයැ බාහ්‍යනිමිත්තයැයි නිමිත්ත
විවිධ වේ—“තස්සාපි සංඛෙපනසෙන සොච සංවණ්ණනං
දුති සමාරහෙය්” යි ප්‍රතිඥාකරණයට මුලකාරණවූ කරුණුව
අනන්තීතිමිත්ත නමැ ; සතපුරුෂවූ ශ්‍රෝතෘජනනෙම බාහ්‍ය
නිමිත්ත නම් වේ—කතීතාහු අනුරුධපුරයෙහි සතූපාගමවිහා
රාධිවාසී ශිලාචාරශ්‍රමාවිසිප්‍රඥාකෘපාදි ලෝකිකගුණරතනතුෂ
ණයෙන් විභූෂිතවූ :—

|| “යා ශක්තිඃ පාණීනො යා ච වජ්‍රකාන්තයනාදිජු
සෙයමුධීනිමති මනෝ මෞදගලායනරූපිණි.”

යනාදින් ස්වකෘතව්‍යාකරණශ්‍රවණපරිණතප්‍රතිභරිත තද
නිත්තනමහාචෙට්‍යාකරණකවිවරයන්විසින් ශබ්දශාස්ත්‍රකර
ණයෙහි දතතාහිෂේකආදී භූමණ්ඩලමණ්ඩන සකලගණි
ගණයන් විසින් සමභාවනීයවූ ආවායනී මෞදගලායනමහා
ස්වාමිපාදයෝයි—ඔහු “යො ඉධිමනොසු” යනාදින් දක්වන
ලදහු—පරිච්ඡේදපරිමාණයැ ග්‍රන්ථපරිමාණයැයි පරිමාණ
විවිධ වේ—එහි සංඥාදිකාණ්ඩයැ සංඥාදිකාණ්ඩයැ සමාස
කාණ්ඩයැ ඤාදිකාණ්ඩයැ බාදිකාණ්ඩයැ තඤ්ඤාණ්ඩයැ යනු
පරිච්ඡේදපරිමාණයැ —“සමන්තා වායං මොගගලානපච්ඡිකා
විසතිසාහාණ්ඩාරෙහි” කීබැවින් බණවරවිසින් විසිබණ
වරෙකැ ග්‍රන්ථවිසින් පන්දසකැ අක්ෂරවිසින් එක්ලක්ෂසැට
දසක් අතුරු වේ—මේ ග්‍රන්ථපරිමාණයැ ; හේ “සංඛෙප
නසෙන” යන්නෙන් දක්වනලදී—මුඛප්‍රයෝජනයැ ආහු
ෂඩ්ඛිකප්‍රයෝජනයැයි ප්‍රයෝජන විවිධ වේ—එහි මුඛ
ප්‍රයෝජන නම් විවිභුප්‍රකරණකරණයෙහි ශක්තියැ විචත්සහා
යෙහි අභිමතාප්‍රතිපාදනයෙහි සුක්කතාගමානුගතකෞශලයැ
යන මේ ආදියයි.

කීයේ මැ නෝ රතනශ්‍රීඥානාචායනීයන් විසින් :—

“ශබ්දපිරුපාවගමාව ජමං-
කතවිතිවකතානියභෙප්‍රසිඛි,
සතකාරලාභාවපි සමභවෙනං
ගුණප්‍රියෙහං ඵලමෙහිකතතත්” යයි.

—හොඟාත් ධර්මවිනයදෙකේ කුලපුත්‍රයන් හික්මවීමද පරිවාසමානතතාදි විනයකම්මයෙහි තදහුරුපකම්මවාක්‍ය යොදා තත්තකම්මනිසතරණසාමථිියද මුඛප්‍රයෝජනයි— ආනුෂංගිකප්‍රයෝජන නම්:—“සද්දලකඛණවබ්බොධනෙන පද්ධවබ්බොධෙන පාලියත්ථිජනනං තෙන යොනියො පටිපජ්ජනං තෙන කිලෙසසංසාරෙහි විමොක්ඛා” යනුයි. යථොක්ත සංඥදිපුඵ්පචකයද රතනත්‍රයප්‍රණමපුඵ්ක කොට දක්වනුකැමැති වෑ පවිත්‍රාපරනාමධෙයයක් ඇති මේ මොදග ලකයනවාතතිවණ්ණනායෙහි ප්‍රථම කොට “මහාදයො” යනාදි ගාථා ප්‍රාරම්භ කොළෝ.

මෙහි සමුදයාථීයෑ අවයවාථීයෑහි අභිදෙකෙක් වේ—සමුදයාථී නම් ඉභ්බදෙවතානමසකාරය හා සංඥදුඵ්පචකයෑ හේ පුඵ්නිඤ්ඤයි—අවයවාථීද ව්‍යුත්පත්තාථීෑ පද්ධීයෑහි විප්‍රකාර වේ—එහි ව්‍යුත්පත්තාථී නම් “මහාදයො” යනාදි තත්තතපද යන්හේ ව්‍යුත්පත්තිනිමිත්තාථීයි—මහාදයො යන තන්හි “අර්භ-මභ-පුජයං” යන ධාතුයෑ, “දය-දුනගතිහිංසා දුනෙසු” යන ධාතුයෑ, කෘදන්තයෙන් බහුච්චිතිසමාසයි—විසය මහන්තතාය මහති පඤ්චා වා දයා අසසාති මහාදයො—යො යනු යඛබ්දයෑ අභිමාත්‍රයෙහි ප්‍රථමයි—ජනනාභිනාස යන තන්හි “ජන-ජනනෙ” යන ධාතුයෑ, “හි-ගතිමහි” යන ධාතුයෑ, ජනානං සමුහො ජනනා, තස්සා හිතාය, තඛිත කෘදන්තයෙන් තත්පුරුෂසමාසයි—සමෙබ්බාධිසමපාපකධමම ජාතං යන තන්හි සංපුඵ්චු “බ්‍රබ්-අවගමනෙ” යන ධාතුයෑ සංපුඵ්චු “අප-පාපුණ්නෙ” යන ධාතුයෑ, “බර-බාරණෙ” යන ධාතුයෑ, “ජන-ජනනෙ” යන ධාතුයෑ, කෘදන්තයෙන් තත්පුරුෂසමාස හා විශෙෂණසමාසයි—සමෙබ්බාධියා සමපාප කං සමෙබ්බාධිසමපාපකං, ධමමානං ජනං ධමමජනං, සමෙබ්බාධි සමපාපකච තං ධමමජනචෙති සමෙබ්බාධිසමපාපකධමම ජනං—සමපුරසං යනු සංපුඵ්චු “පුර-පුරණෙ” යන ධාතුයෑ, කෘදන්තයෙන් අභිමාත්‍රයෙහි ප්‍රථමයි—ඒ “යො” යනු හා සමා නාධිකරණයි—“හිනනනිමිත්තාසං යඛබ්දසං එකසමිනනචේ ප්‍රවාතතිස්සාමානාධිකරණමි, අථවා එකවිහකතානතපදවාච්ඡ තං සාමානාධිකරණමි”—දුක්ඛං යනු දුපුඵ්චු “බන-බණ-අවදුරණෙ” යන ධාතුයෑ, කෘදන්තයෙන් කම්මකාරකයෙහි විභීයායි—අනනනරුපං යන තන්හි “අම-ගම-ගමනෙ” යන

බාතුයැ, “රූප-රූපන” යන බාතුයැ, කෘදන්තයෙන් බහුවීර්තිසමාසය—නම් අන්තං ඵ්වසාති අන්තං, අන්තං රූපං අසාති අන්තරූපං—අභිනනරූපො යන තත්ති “බිද—අසහන” යන බාතුයැ, “රූප—රූපන” යන බාතුයැ, කෘදන්තයෙන් බහුවීර්තිසමාසය—අභිනනං රූපං සභාවො අසාති අභිනනරූපො—අනුභවී යනු අනුප්පච්ඡ “භූ—සන්තායං” යන බාතුයැ, ආබ්‍යන්තරපදය—සුඛං යනු සුප්පච්ඡ “වන—වණ—අවදුරණ” යන බාතුයැ, කෘදන්තයෙන් කම්මයෙහි විතියාසි—ඉව යනු උපමාදෙකතකඅසධ්‍යාසි—මේ ආදී ක්‍රමයෙන් සෙසුගාඨායෙහිද වෛයාකරණයන්විසින් ව්‍යුත්පන්නවීම්භාග දනුයුතු.

පද්‍යවි කියනුලැබේ.

(1) යො, යමෙත් ; මහාදයො, (දුෂ්ඨාණ්ණවනිමයනවු අන්තරාත්‍රාණ්ණසත්තියන් කෙරෙහි අභිව්‍යාප්ත වැ පවත්නා හෙයින්) මහාවිෂයවු කරුණු ඇත්තේ ; නොහොත්, (මහා කරුණුසමාපත්තිවශයෙන්ද අන්තරාසාධාරණ වැ පවත්නා බැවින්) ප්‍රශස්තවු කරුණු ඇත්තේ ; ජනනා, (කම්ම කෙලශයෙන් ජනිතවුහෙයින් ජන නම්වු) සත්ත්වයෙකු හට ; භික්‍ෂාය, අභිවෘද්ධියැ පිණිසැ ; හෙවත් (අවිඤ්ඤාසුචි කොට්ඨාසී සංසාරයෙහි වාර්තාදුෂ්ප්‍රවෘත්තියෙන් මුද්‍ය) නිවෘත්තසුඛයාත් කරනු පිණිසැ ; සමෙබ්බාධි, (සවාසනා සම්බන්ධානාන්තසම්බන්ධයෙන්ද කරවු) අභිනමාගීඤ්ඤායට ; (නො හොත් ආකාශිකාප්‍රතිබඬ අනාවරණඤ්ඤාසධ්‍යාත) සම්ඤ්ඤා ඤායට ; සම්පාපක, පමුණුවන්නාවු ; ධම්මජානං, (පවමහා පරිත්‍යාගානුගත දුනභිලාදිසමත්තිංගත්පාරමි) ධම්මසමුහය ; සම්පුරයං, (සම්පුරයනොත්තා), සම්පුර්ණ්ණ කොටැ නිෂපාදනයැ කරන්නේ ; අනන්තරූපං, (කාරණවශයෙන්) අපරිමිතසා භාවවු ; දුක්ඛං, (කාසික) දුෂ්ඨයැ ; සුඛංව, සුව (විදිනාත්) මෙන් ; අභිනනරූපො, බෙදයට (පරිශ්‍රමයට) නොපැමිණි යාවු (විතත) ප්‍රකෘති ඇත්තේ ; අනුභවී, අනුභවයැ කෙළේද ; හෙවත් වින්දේද.

(1) මහාදයො යො ජනනාභික්‍ෂාය සමෙබ්බාධිසම්පාපකධම්මජානං, සම්පුරයං දුක්ඛමනන්තරූපං අභිනනරූපො’නුභවී සුඛංව.

(1) ජිනමාරවීරං, අභිභවනයා කරනලද වීරවු [දෙවපුත්‍ර] මාරයා ඇති ; හෙවත් දෙවපුත්‍රමාරයාගේ බලවිධවංසනයා කලාවු ; සුධත්‍යසොවණ්ණනිහං, මොනවට පිඹ නඟනලද සමණිණියකට බඳවු ගොසා ඇති ; නොහොත් මනාකොටැ උත්තපනවු කාමනප්‍රතිමාවක් හා සදූගවු ; ධම්මරජං, (පරෙ පදෙශරහිත වැ ස්වයමභුඤ්ඤායෙන් සමුත්පාදිතවු ආගමාධි ගම) ධම්මයට සාමිභාවයෙන් රජත්වු ; නං, ඒ (සච්ඡෙ යාද) ; මොහකුතම, (විත්තානාලසෂණවු) මොහනාමැති ගාඨාකුකාරයා ; සධංසිං, ප්‍රකාරයෙන් විධවංසනයා කරන සුලවු ; ධම්මව, (වදුලපරිද්දෙන් පිළිපදනවුන් අපායාදි දුඃඛ යෙහි නොහියදෙනු කොටැ ධරනහෙයින් ධම්ම නම් වු :—

“සොත්තපත්තාදයො මගහා වත්තාරෙ නස්මලානි ව
වත්තාරි අථ නිබ්බානං ධම්මා ලොකුත්තර් නව” යි

දක්වනලද සපයනීපතික නවලොකොත්තර) සධම්මයද ; ගුණේති, (ශීලසමාධිප්‍රඥවිමුක්තිවිමුක්තිඤ්ඤාදිවු) ගුණයෙන් ; සබ්බපිනං, සබ්බතවු (සුත්තවු) ; සබ්බනතථා,

(“වත්තාරෙ ව පටිපන්නා වත්තාරෙ ව එලෙ සිත්තා
එස සබ්බසා උජ්ඣතො පඤ්ඤාසීලසමාහිතො” යි

දක්වනලද සංවෘතිසබ්බසතිතවු අත්ථායනීපුදගල) සබ්බසාද ; නම්නවා, (කායාදි වාරත්‍රයෙන් සකසා) වැද ; හෙවත් (මනො වාරගත භක්තිශ්‍රවාතියයෙන් ප්‍රේරිත වැ වාග්වාරයෙන් සතුති කොටැ කායවාරයෙන්) ප්‍රණත වැ

(2) ඉඨිමනොසු, (ලෝකික ලොකොත්තර) සෘඪිවිධාදින් සුකතවු මහාශ්‍රාවකයන් අතුරෙහි ; මහත්තපනො, මහත් බවට පැමිණියවු ; හෙවත් “එතදගතං භික්ඛවෙ මම සාව කානං භික්ඛුනං ඉඨිමන්තානං යදිදං මහාමොගගලොතො” යි සච්ඡෙයන්විසින් සෘඪිමතුන් අතුරෙහි එතදග්‍රහාවයට පමුණු

(1) කං ධම්මරජං ජිනමාරවීරං සුධත්‍යසොවණ්ණනිහං නම්කා,
ධම්මව මොහකුතමසධංසිං සබ්බනතථා සබ්බපිනං ගුණේති.

(2) යො ඉඨිමනොසු මහත්තපනො
නත්තාමබ්බෙසොන නපොධනෙන,
යං සද්දසථිං රචිතං අනුතං
වුත්ති ව තස්සාථ කතා සමාසා.